

УДК 338.27

DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.83.300128>

КЛЮЧОВІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

*Толстова А.В., к.е.н., доцент,
Кича Б.М., магістр (УкрДУЗТ)*

В статті досліджено основні напрямки розвитку підприємств туристичної індустрії. Визначено основні причини і перешкоди розвитку туризму в Україні, як виїзного так і внутрішнього. в післявоєнний період доцільним є збільшення асортименту туристичних послуг за рахунок реконструкції історичних пам'яток та пам'яток архітектури, розвиток структури інформаційного забезпечення. У післявоєнний період доцільно розвивати підприємства туристичної індустрії у таких напрямках як освітній, бізнесовий, медичний, зелений, спортивнооздоровчий, місцями бойових дій. Визначено, що дієвим інструментом, який дозволить підвищити якість національного туристичного продукту до рівня міжнародних та європейських стандартів, ураховуючи глобалізацію туристичного ринку є туристичний кластер.

Ключові слова: підприємства туристичної індустрії, внутрішній туризм, післявоєнний період, стратегічні напрямки розвитку.

KEY DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF TOURISM INDUSTRY ENTERPRISES IN THE POST-WAR PERIOD

*Tolstova A. V., PhD (Econ.), Associate Professor
Kycha B. M., Master (USURT)*

The article examines the main directions of development of enterprises in the tourism industry. The main reasons and obstacles to the development of tourism in Ukraine, both outbound and domestic, have been identified. Today, there is a need to develop strategies and mechanisms for the rapid recovery of the tourism business, which will begin full-fledged work after the end of hostilities, ensuring consistent vertical coordination between regional and local authorities regarding the development of tourism.

In the post-war period, it is expedient to increase the range of tourist services due to the reconstruction of historical and architectural monuments, the development of the structure of information support. Unfavorable socio-economic conditions, high taxes lead to the fact that the work of many enterprises in the tourism industry takes place in the shadows. It is necessary to attract additional funds for the development of the tourism industry, improve the legislative framework, strengthen the advertising campaign about the tourist resources of Ukraine abroad and for the domestic consumer.

In the post-war period, it is expedient to develop enterprises of the tourism industry in such directions as educational, business, medical, green, sports and health, in places of combat. Military tourism (or military tourism, military tourism, weaponry tourism) is a type of tourism, the purpose of which is to visit the area associated with military and military operations [4]. The idea of military tourism is not new: since wars became a part of our history, visiting not only historical monuments, but also various military objects, which, in turn, are closely related to the history, nature, and architecture of the region, has become quite popular. , and this allows us to call military tourism a component of cultural tourism

It was determined that the tourist cluster is an effective tool that will allow to raise the quality of the national tourist product to the level of international and European standards, taking into account the globalization of the tourist market.

Keywords: enterprises of the tourism industry, domestic tourism, post-war period, strategic directions of development.

Постановка проблеми. Введення воєнного стану на території України та довготривалі бойові дії призводять не лише до великих людських втрат, але й до морально-психологічних потрясінь, економічного занепаду підприємництва, неможливості ведення бізнесу, зокрема туристичного. Замість розвитку підприємств туристичної індустрії, внутрішнього туризму спостерігається міграція населення всередині держави, масовий виїзд громадян України за кордон не пов'язаний із туристичною метою. Туризм у східній та південній Україні повністю припинився.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішеної частини проблеми. Проблемам та перспективам розвитку туристичної індустрії присвячено роботи таких вітчизняних дослідників як: Барвінок Н. В., Барвінок М. В., Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О., Горб, К.Д., Крутякова, Ю.П., Корнілова, Н.У., Скупенко, К.Д., Матвійчук, Л.Ю., Михайліченко Г.І., Єременко А.Ю., Олексюк Г. В. , Подольський О. С., Перегуда Ю., Кривоберець М., Рейманн М., Корнус О. Г., Венгерська Н. С. , Холодок В. Д., Пацюк В. С. , Паланг Х., Сіра Е.О.,

Голубець І.М., Безрученков Ю.В., Шовген М.Р., Шульгіна Л. М. та інші [1-13]. Проте, розвиток конкурентоспроможної туристичної індустрії в Україні потребує пошуку нових напрямків розвитку туристичних підприємств в післявоєнний період. Саме тому, **мета статті** полягає в визначенні ключових напрямків розвитку підприємств туристичної індустрії в післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу.

Війна спустошила сферу туризму, порушила фінансові, енергетичні та продовольчі ринки, спричинила шалену інфляцію по всьому світу. Туризм у центральній, східній та південній Україні повністю припинився. Спостерігаються значні збитки інфраструктури та секторів економіки, зокрема туризму. Замість розвитку внутрішнього туризму спостерігалась багатомільйонна міграція населення всередині держави, а масовий виїзд громадян України за кордон не пов'язаний із туристичною метою. З огляду на такі тенденції питання розвитку туристичної індустрії України, зокрема у післявоєнний період, є особливо актуальним в умовах сьогодення.

В сучасних реаліях основними причинами і перешкодами розвитку туризму в Україні, як виїзного так і внутрішнього є [11]:

– воєнні дії на території України, що несуть небезпеку не лише для туристів, але і для всього населення України, особливо в місцях окупації та ведення активних бойових дій;

– втрата значної частини туристично-рекреаційних ресурсів (історичних пам'яток, пам'яток культури, архітектури, релігійно-туристичних об'єктів, природно заповідного та лікувально-оздоровчого фонду) у зв'язку із їх повним або частковим руйнуванням внаслідок бойових дій або із розміщенням в зонах окупації чи бойових дій;

– руйнування інфраструктури в районах проведення активних бойових дій

(заклади розміщення, заклади харчування, заклади розваг тощо);

– закриття повітряного простору для цивільної авіації;

– порушення логістики на території України, що пов'язано або із руйнуванням шляхів сполучення або із розміщенням окупаційних військ на шляхах сполучення;

– розміщення окупаційних військ на території областей, що є важливими туристичними центрами в Україні;

– значна втрата трудових ресурсів, що пов'язано із виїздом персоналу за кордон, переміщенням персоналу в інші регіони України або задіянням персоналу у воєнних діях.

Війна внесла суттєві корективи в діяльність підприємств туристичної індустрії. Відновлення галузі доцільно здійснювати згідно з Указом Президента від 21 квітня 2022 року № 266/2022

«Питання Національної ради з відновлення від наслідків війни», в якому розроблено План післявоєнного відновлення та розвитку України на найближчі 10 років [14]. Відповідно до наказу визначено основні проблеми, цілі, завдання у сфері туризму і курортів. Враховуючи цілі, які визначені на рівні держави, виникає потреба їх конкретизувати для відновлення діяльності туристичної індустрії з урахуванням туристичного потенціалу регіону, заподіяної шкоди та перспектив відбудови.

Тому вже сьогодні є необхідність в розробці стратегій та механізмів стрімкого відновлення роботи туристичного бізнесу, який розпочне повноцінну роботу по закінченні воєнних дій, забезпечення послідовної вертикальної координації між регіональними та місцевими органами влади щодо розвитку туризму. Реалізуючи державну політику у сфері туризму на регіональному рівні, необхідно спрямувати зусилля на створення належних умов для розвитку безпечних видів туризму, формування різноманітних

конкурентоспроможних комплексних туристичних продуктів, масштабування туристичного інформаційного поля. Для стабільного розвитку туристична індустрія потребує партнерства на всіх рівнях.

Однією з проблем розвитку підприємств туристичної індустрії України до воєнного періоду було недостатність асортименту туристичних послуг та низька їх якість. Саме тому в післявоєнний період доцільним є збільшення асортименту туристичних послуг за рахунок реконструкції історичних пам'яток та пам'яток архітектури, розвиток структури інформаційного забезпечення.

Серед негативних чинників на вдосконалення і розширення можливостей туристичної індустрії негативний стан транспортної системи, неефективне та нераціональне використання природних ресурсів, низький кваліфікаційний рівень обслуговуючого персоналу. Необхідно врегулювати діяльність готелів та хостелів згідно міжнародних стандартів, збільшити чисельність засобів розміщення та покращення якості надання туристичних послуг. Санаторії та оздоровчовідпочинкові комплекси мають велику кількість місць і не досить високий рівень обслуговування клієнтів [12].

Несприятливі соціально-економічні умови, великі податки ведуть до того, що робота багатьох підприємств туристичної галузі відбувається тіні. Необхідно залучати додаткові кошти для розвитку туристичної індустрії, вдосконалювати законодавчу базу, посилювати рекламну кампанію про туристичні ресурси України за кордоном та для внутрішнього споживача. Створення ефективної стратегії розвитку на національному, і місцевому рівнях, спеціальних заходів і програм з підвищення культурного рівня людей всередині країни і за її межами, поширення рекламної інформації про вітчизняні туристичні об'єкти та пам'ятки надасть можливість розвитку підприємств туристичної індустрії [7].

Основні напрями розвитку світової індустрії туристичного бізнесу, які можуть бути використані в Україні [2, 10]:

- як наслідок глобалізації утворення міжнародних готельно-ресторанних асоціацій та консорціумів;
- впровадження та подальше поширення інформаційних комп'ютерних технологій;
- поглиблення спеціалізації і запровадження концептуальних рішень у розвитку готельно-туристичних закладів;
- якісне обслуговування запитів та потреб клієнтів;
- диверсифікація туристичних послуг.

У післявоєнний період прогнозується розвиток туристичної індустрії у таких напрямках як освітній, бізнесовий, медичний, зелений, спортивнооздоровчий, місцями бойових дій. Необхідно розробляти та реалізувати програми підтримки суб'єктів туристичної галузі на рівні державному та міжнародному. Впровадження інновацій у туристичну індустрію дасть можливість поживавити економічну активність роботи галузі та підвищити конкурентоспроможність туристичного товару на міжнародному ринку.

Практичний досвід зарубіжних країн із відновленням та подальшим зростанням розвитку туризму в післявоєнний період є корисним для нашої держави. Перш за все необхідно досягти сталих темпів розвитку економіки в цілому та збільшення доходів населення, контроль процесів інфляції та зміни валютних курсів. Потужну роботу слід проводити із залученням інвестицій та розробкою програм із бюджетного фінансування розвитку транспортної та соціальної інфраструктури, враховуючи потреби людей з обмеженими фізичними можливостями; інтеграцію працівників туристичної індустрії, науки, освіти, органів державного управління, органів місцевого самоврядування та громадських організацій. Розширення та створення

нових видів туристичних продуктів та послуг і підвищення якості їх та відповідність до міжнародних стандартів; збільшення послуг туризму, у яких все включено; створення літніх міжнародних таборів для студентів із обміном досвіду, волонтерських таборів, мовних шкіл, проведення міжнародних конкурсів і фестивалів дозволять вивести розвиток туризму на новий щабель. Потрібно проводити рекламну кампанію із популяризації України у світі, створити сприятливі умови для іноземних туристів, такі як безвізовий режим, помірні ціни на туристичні послуги та дотримання високої якості їх, надання податкових пільг підприємствам туристичної індустрії, спрощення процедури землевідведення для нових санаторіїв та курортів, надання кредитів з малими відсотками для суб'єктів господарювання. Збереження та відновлення історико-культурної спадщини України, підвищення освітнього та культурного рівня населення, підтримка та подальший розвиток підприємств туристичної індустрії особливо на депресивних територіях, покращення екологічного та санітарного стану рекреаційних територій дасть можливість репрезентувати Україну на міжнародному туристичному ринку як державу із туристично-привабливою територією [1].

Доцільно побудувати лікувально-оздоровчі комплекси, що відповідають високим європейським стандартам. Належну увагу слід приділити підвищенню кваліфікації персоналу, задіяного в обслуговуванні туристів, розвивати сучасні професійні навички, вивчення поведінки клієнтів та задоволення їх потреб на найвищому рівні. З цією метою до навчань треба залучати іноземних викладачів та відрядити спеціалістів туристичної галузі за кордон для набуття іноземного досвіду. Україна має багатий потенціал для подальшого розвитку туристичної індустрії. Швидке відновлення інфраструктури та загального рівня життя

в країні позитивно вплине на в'їзний та виїзний туризм. Важливим чинником має бути реалізація масштабної маркетингової кампанії на зовнішніх ринках, яка дозволить перевести нашу країну із країни, де йде війна, у країну, безпечну для проведення туристичних подорожей, забезпечивши тим самим зростання надходжень до державного та місцевих бюджетів [9].

За думкою Плотнікової М.Ф. та Якобчук В.П. актуальність розвитку нових видів туризму зумовлюється потребою формування та пошуку шляхів стабілізації негативних процесів у національній економіці також дозволяє брати участь (хоч і не на пряму) у політичному процесі, починаючи змінювати інституційну структуру [13]. Військовий туризм (або воєнний туризм, мілітарі-туризм, зброярський туризм) –це різновид туризму, метою якого є відвідання місцевості, пов'язаної із військовими та воєнними діями [4]. Ідея військового туризму не є новою: відколи війни стали частиною нашої історії, неабиякої популярності набуло відвідання не лише історичних пам'яток, а й різних воєнних об'єктів, що, в свою чергу, тісно пов'язані з історією, природою, архітектурою краю, а це дозволяє назвати воєнний туризм складовою частиною культурного туризму [3]. Ідея військового туризму полягає в тому, щоб зібрати максимум інформації про різні періоди історії. До військового туризму відносять замки, і пов'язані з ними військові дії, а також фортифікаційні споруди, місця відомих битв, окопи, залишки техніки, бункери, великі оборонні лінії часів I та II світових воєн, музеї зброї, танків та військової техніки, місця поховання загиблих воїнів [6]. Військовий туризм також охоплює такі напрями, як військові музеї; музеї, присвячені окремим військовим битвам і цілим війнам; меморіали, пам'ятники, місця боїв історичних битв для всіх зацікавлених, а також для ветеранів і родичів загиблих воїнів, відвідання

існуючих та історичних військових об'єктів і полігонів, бойових морських кораблів, підводних човнів [5].

Разом з тим, необхідно зазначити, що українці починають шукати емоції та радості життя, які так необхідні для відновлення сил та продуктивності. Серед таких заходів – екскурсії та нетривалі туристичні подорожі в регіонах, що вважаються відносно безпечні. Люди починають відвідувати екскурсії, цікавитися містом, хто новим для себе або своїм рідним. Зазначимо, що це не туристи в звичайному розумінні цього слова. Це люди, які весь час від початку війни нікуди не виїжджали, займалися волонтерством, працювали, лікували. Частина з них втратила домівки, пережила розлуку з близькими, хтось втратив найдорожчих. Вони відчувають наслідки депресії та вигорання. Туристи воєнного часу гостріше реагують на красу навколо, довше милуються краєвидами.

Особливо цінують можливість доторкнутися до природи, бо головною потребою залишається отримання позитивних емоцій. Щодо інформаційної складової, тут все, як в раніше, проте поки недоступна музейна складова, оскільки більшість музеїв працює в режимі збереження цінностей.

Висновки. Систематизауючи вище зазначене, слід перед державою постає завдання розробки комплексної програми розвитку туристичної індустрії. Стратегічними напрямками розвитку є:

- розвиток туристичної індустрії у таких напрямках як освітній, бізнесовий, медичний, зелений, спортивнооздоровчий, місцями бойових дій;
- розширення, створення нових видів туристичних продуктів підвищення якості їх та відповідність до міжнародних стандартів;
- збереження та відновлення історико-культурної спадщини України, підвищення освітнього та культурного рівня населення, підтримка та подальший

розвиток підприємств туристичної індустрії;

- поліпшення транспортного обслуговування, запровадження діджитал-промоції як найбільш результативного різновиду промоції в сучасних реаліях.

Головними завданнями державного рівня є:

- залучення інвестицій у відбудову та розвиток інфраструктури туристичної індустрії;
- формування програми підтримки суб'єктів туристичної галузі на рівні державному та міжнародному.

Для ефективного розвитку підприємств туристичної індустрії України слід створювати дієві механізми, які сприятимуть підвищенню якості національного туристичного продукту до рівня міжнародних та європейських стандартів, урахуваючи глобалізацію туристичного ринку. Створення та вдосконалення окремих інструментів розвитку туристичної індустрії всередині країни на основі світового досвіду в сьогоденних реаліях потребує особливих підходів, фокус яких концентрується на територіях територіальних громад.

До таких інструментів може належати створення туристичних кластерів – як механізму взаємодії та інтегрування місцевої влади, підприємств, установ, закладів, спільною метою яких є участь елементами власної основної діяльності у створенні загального туристичного продукту [8]. Ідеться про підприємства розміщення, проживання, харчування, транспортування, виготовлення сувенірної продукції, дотримання безпечних умов перебування, страхування та низку інших, товари та послуги яких є невід'ємними в туристичній галузі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барвінок Н. В., Барвінок М. В. Вплив російсько-української війни на туризм в Україні та перспективи його

- розвитку в майбутньому URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6403/13255-1?inline=1>
2. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Випуск 62. С. 178–196 URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Bordun-Visnuk_Univer_Economics-stattya-22.pdf
  3. Горб, К.Д, Крутякова, Ю.П. Нові перспективи військового туризму в Україні. *Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід*. 2020. С.87
  4. Державне Агентство з розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/news-and-announcements>
  5. Корнілова, Н.У, Скупенко, К.Д. Військово-патріотичні тури –сучасний напрямок внутрішнього туризму. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні*. 2019. С.42–47
  6. Матвійчук, Л.Ю. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія/ за наук. ред. проф. Матвійчук Л.Ю. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2019. 320 с.
  7. Михайліченко Г.І., Єременко А.Ю. Організація туристичних подорожей. Навчальний посібник. Київ, 2013. 391 с.
  8. Олексюк Г. В. , Подольський О. С. Проблеми та перспективи туристичної індустрії України в умовах сучасних викликів. *Регіональна економіка* 2022, №3 С.95-105 URL: http://re.gov.ua/re202203/re202203_095_OleksyukHV,PodolskyuOS.pdf
  9. Перегуда Ю., Кривоберець М. Державна підтримка підприємств туристичної галузі в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 23. С. 16–20.
  10. Рейманн М., Корнус О. Г., Венгерська Н. С., Холодок В. Д., Пацюк В. С., Паланг Х. Розвиток туристичного бізнесу прифронтових громад в умовах війни: зарубіжний та український досвід *Регіональна економіка* 2023, №1 С.136-144 URL: http://re.gov.ua/re202301/re202301_136_ReimannM,KornusOH,VenherskaNS,KholodokVD,PatsyukVS,PalangH.pdf
  11. Сіра Е.О., Голубець І.М., Безрученков Ю.В. Післявоєнне відновлення туризму в Україні. *ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ*. 2022. Випуск 68. С.155-158 URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/29.pdf
  12. Шовген М.Р. Зарубіжний досвід розвитку індустрії туризму в Україні та його вдосконалення URL: <http://repository.lnau.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/447/1/%D0%A8%D0%BE%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%20%D0%BC%D0%B0%D0%B3..pdf>
  13. Шульгіна Л. М. Маркетинг підприємств туристичної галузі: дис. д. екон. н. Л. М. Шульгіна. Київ: КНТЕУ, 2006. 433 с.
  14. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури. Сфера туризму і курортів». URL:<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vidnaslidkiv-vijni/robochi-grupi>

REFERENCES

1. Barvinok N. V., Barvinok M. V. Vplyv rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny na turyzm v Ukrayini ta perspektyvy yoho rozvytku v maybutn'omu [The influence of the Russian-Ukrainian war on tourism in Ukraine and prospects for its development in the future] URL:

<http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6403/13255-1?inline=1>

2. Bordun O., Shevchuk V., Monastyr'skyi V., Luchka O. (2022) Vraty ta napryamy poryatunku turystychnoho biznesu Ukrayiny v umovakh viyny. [Losses and ways of saving the tourism business of Ukraine in the conditions of war]. Bulletin of Lviv University. The series is economical. Issue 62. P. 178–196 URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Bordun-Visnuk_Univer_Economics-stattya-22.pdf

3. Horb, K.D, Krutyakova, YU.P. (2020) Novi perspektyvy viys'kovoho turyzmu v Ukraini. [New perspectives of military tourism in Ukraine]. Geography, economy and tourism: national and international experience. P.87

4. State Agency for Tourism Development. URL: <https://www.tourism.gov.ua/news-and-announcements>

5. Kornilova, N.U, Skupenko, K.D. (2019) Viys'kovo-patriotychni tury – suchasnyy napryamok vnurishn'oho turyzmu [Military-patriotic tours are a modern direction of domestic tourism]. Tourism and hotel and restaurant business in Ukraine. P.42–47

6. Matviychuk, L.YU. (2019) Perspektyvy rozvytku turyzmu v Ukraini ta sviti: upravlinnya, tekhnolohiyi, modeli: kolektyvna monohrafiya/ za nauk. red. prof. Matviychuk L.YU. [Prospects for the development of tourism in Ukraine and the world: management, technologies, models: a collective monograph. ed. Prof. Matviychuk L.Yu] Lutsk: Lutsk State Technical University, 320 p.

7. Mykhaylichenko H.I., Yeremenko A.YU. (2013) Orhanizatsiya turystychnykh podorozhey [Organization of tourist trips. Tutorial]. Kyiv, 391 p.

8. Oleksyuk H. V. , Podol's'kyi O. C. (2022) Problemy ta perspektyvy turystychnoyi industriyi Ukrayiny v umovakh suchasnykh vyklykiv. [Problems and

prospects of the tourism industry of Ukraine in the conditions of modern challenges].

Regional Economy, No. 3 p. 95-105 URL: http://re.gov.ua/re202203/re202203_095_OleksyukHV_PodolskyiOS.pdf

9. Perehuda YU., Kryvoberets' M. (2022) Derzhavna pidtrymka pidpryyemstv turystychnoyi haluzi v umovakh voyennoho stanu ta pislyavoyennoho vidnovlennya. [State support of enterprises in the tourism industry in the conditions of martial law and post-war recovery]. Entrepreneurship and innovation. Issue 23. P. 16–20.

10. Reymann M., Kornus O. H. , Venhers'ka N. S. , Kholodok V. D. , Patsyuk V. S. , Palanh KH. (2023) Rozvytok turystychnoho biznesu pryfrontovykh hromad v umovakh viyny: zarubizhnyy ta ukrayins'kyi dosvid [Development of tourist business of front-line communities in war conditions: foreign and Ukrainian experience] Regional Economy 2023, No. 1 P. 136-144 URL: http://re.gov.ua/re202301/re202301_136_ReimannM,KornusOH,VenherskaNS,KholodokVD,PatsyukVS,PalanhH.pdf

11. Sira E.O., Holubets' I.M., Bezruchenkov YU.V. (2022) Pilyavoyenne vidnovlennya turyzmu v Ukraini [Post-war recovery of tourism in Ukraine]. MARKET INFRASTRUCTURE. Issue 68. P.155-158 URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/68_2022/29.pdf

12. Shovhen M.R. Zarubizhnyy dosvid rozvytku industriyi turyzmu v Ukraini ta yoho vdoskonalennya [Foreign experience in the development of the tourism industry in Ukraine and its improvement] URL:

<http://repository.lnau.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/447/1/%D0%A8%D0%BE%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%20%D0%BC%D0%B0%D0%B3.pdf>

13. Shulgina L. M. Marketing of enterprises in the tourism industry: dissertation. d. econ. N. L. M. Shulgin. Kyiv: KNTEU, 2006. 433 p

14. Project of the Recovery Plan of resorts".URL:<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>
Ukraine. Materials of the working group "Restoration and development of infrastructure. The sphere of tourism and